

Biblioteka
KLASICI

Фёдор Михайлович Достоевский
Идиот

Izdavač
Edicija
Zemunska 32, Novi Banovci

Za izdavača
Lazar Vuk Bokan

Glavni i odgovorni urednik
Lazar Vuk Bokan

Prevodilac
Jovan Maksimović

Lektura i korektura
Edicija

Dizajn korica
Edicija

Štampa
Neven, Zemun

Tiraž
500 primeraka

Plasman
+381/64-521-521-0
klubcitalaca@edicija.rs
www.edicija.rs

Godina izdanja
2025.

Mesto izdanja
Novi Banovci

ISBN 978-86-82958-33-8

DOSTOJEVSKI

ИЗДАНИЕ 1931

PRVI DEO

I

Jednog dana krajem novembra, kad je malo ojužilo, oko devet časova izjutra, varšavski voz se punom parom približavao Petrogradu. Bilo je tako vlažno i maglovito da je jedva svanulo; na deset koraka levo i desno od železničke pruge bilo je teško išta raspoznati kroz prozore vagona.

Među putnicima bilo je i onih koji su se vraćali iz inostranstva; ali u odeljenjima treće klase bilo je više sveta, i to većinom sitnih radnih ljudi koji ne dolaze izdaleka.

Svi behu, kao obično, umorni; svima behu oči otežale, svima je hladnoća ušla u kosti, sva su lica bila bleđožuta kao magla.

U jednom vagonu treće klase, odmah do prozora, nađoše se, u svanuće, jedan spram drugog dva putnika, obojica mladi ljudi, obojica bez prtljaga, skromno odeveni. U obojice behu lica upadljiva i obojica zaželeše najzad da stupe u razgovor jedan s drugim. Da su njih dvojica znali jedan o drugom zbog čega su u ovaj mah tako neobični, oni bi se, naravno, veoma začudili što ih je slučaj tako čudnovato posadio jednog prema drugom u vagonu treće klase varšavskog voza.

Jedan beše onižeg rasta, od dvadeset sedam-osam godina, kudrave i skoro crne kose, sivih, malenih ali vatrenih očiju. Nos mu je poširi, malo spljošten, jagodice na obrazima istaknute. Tanke usne su se neprestano razvlačile u nekako drzovit, podsmešljiv, pa čak i ljutit osmeh. No čelo mu beše visoko i lepo uobličeno, te je ulepšavalo grublje razvijen donji deo lica.

Naročito se na tom licu isticala mrtvačka bleđoća, koja svoj fizionomiji ovog mladog čoveka davaše iznuren izgled, iako je inače bio čovek jače građe, a u isti mah nešto strastveno, skoro

bolno, što se nije slagalo sa drzovitim i grubim osmehom i sa prodornim, samozadovoljnim pogledom.

On beše toplo obučen: na njemu prostran crn jagnjeći kožuh, odozgo suknom pošiven, te noćas nije zebao, dok je njegov sused morao da izdrži na svojim prozeblim leđima svu milinu vlažne, novembarske ruske noći, za koju se, očevidno, nije spremio.

Na njemu beše dosta širok i debeo ogrtač bez rukava i sa ogromnom kapuljačom – onakav kakav zimi nose putnici daleko od Rusije, negde u Švajcarskoj ili, recimo, u severnoj Italiji – naravno, ne računajući na tako dalek put kao što je pruga od Ajtkunena do Petrograda. No što je bilo zgodno i što je potpuno odgovaralo potrebama u Italiji pokazalo se kao nedovoljno podesno u Rusiji...

Sopstvenik ogrtača sa kapuljačom bio je mladić, opet tako od svojih dvadeset šest-sedam godina, rasta nešto višeg od srednjeg, veoma plav, sa gustom kosom, upalih obraza i sa mekom, šiljastom, skoro sasvim belom bradicom. Oči su mu bile krupne, plave, i pomno su gledale u čoveka; u njihovom pogledu bilo je nešto blago, ali teško, nešto puno onog čudnog izraza po kome čovek već na prvi pogled kod neke ličnosti uoči padavicu.

Inače je lice tog mladića bilo prijatno, fino i mršavo, ali bezbojno, a sad je čak pomodrelo od hladnoće.

U rukama je imao nekakav mršav zavežljaj od stare olinjale svile, u kojoj su se, izgleda, nalazile njegove putničke stvari. Na nogama je imao cipele sa debelim đonovima i kamašne – sve strano, neruski.

Njegov crnomanjasti sused u toplom postavljenom kožuhu sve je to, delom iz duga vremena, bio uočio, pa ga najzad zapita – sa onim nedelikatnim podsmehom, u kome neki put tako grubo i nemarno izbija ljudsko zadovoljstvo kad čovek primeti težak položaj svoga bližnjega:

– Je li hladno? – i strese ramenima.

– Vrlo hladno – odgovori sused sa neobičnom predusretljivošću – i pomislite samo: ovo danas je toplije. A šta bi tek bilo da je mraz! Nisam ni mislio da je kod nas takva zima. Odvikao sam se.

– Dolazite, jamačno, iz inostranstva?

– Da, iz Švajcarske.

– Fju! Pazi ga!

Crnokosi zviznu i prsnu u smeh.

Zapodenu se razgovor. Gotovost plavog mladog čoveka u švajcarskom ogrtaču da odgovara na sva pitanja svog crnomanjastog suseda beše neobična i bez najmanje sumnje u potpunu nemarnost, neumesnost i zaludnost tih pitanja.

Odgovarajući mu, on reče, između ostaloga, da zbilja već odavno nije bio u Rusiji, skoro više od četiri godine; da je ranije upućen u inostranstvo zbog bolesti, zbog neke čudne živčane bolesti, nalik na padavicu ili na Vitov ples – nekakvo drhtanje i grčenje. Slušajući ga, onaj crnomanjasti se nekoliko puta osmehnu; naročito se zasmeha kada mu na pitanje: „Pa šta, jesu li vas izlečili?“ ovaj plavi odgovori: „Ne, nisu.“

– He! Pa to ste im vi grdan novac uzalud nadavali; a mi im ovde još verujemo – zajedljivo primeti crnomanjasti.

– Pravo kažete! – umeša se u razgovor jedan gospodin u po-habanom odelu, koji je sedeo do njih, nešto nalik na činovnika koji je okoreo po kancelarijama. To beše čovek od svojih četrdeset godina, jaka sastava, crvena nosa i bubuljičava lica. – Pravo kažete – reče on – samo zabadava odvlače onamo sve ruske snage!

– O, kako se vi varate u ovome mom slučaju – prihvati švajcarski pacijent tihim i pomirljivim glasom – naravno, ne mogu da kažem jer ne znam sve, ali moj lekar je meni sad od svog poslednjeg novca dao za put do Rusije i skoro dve godine me je o svom trošku izdržavao.

– Što, valjda, nije imao ko da mu plati? – zapita crnomanjasti.

– Da, gospodin Pavliščev, koji me je tamo izdržavao, umro je pre dve godine. Ja sam posle pisao ovamo generalici Jepančinoj, mojoj dalekoj rođaki, ali nisam dobio odgovora. Zbog toga sam i došao.

– A kuda idete?

– Vi mislite gde ću odsesti?... To, bogami, još ni sam ne znam...tako...

– Još se niste odlučili?

I oba slušaoca ponovo prsnuše u smeh.

– To vam je, valjda, sve što imate u tome zavežljaju? – zapita ga crnomanjasti.

– Kladim se u šta hoćete da je tako – prihvati sa neobično zadovoljnim izrazom lica činovnik crvenog nosa – i da on nekog

drugog prtljaga u furgonu nema, premda sirotinja nije greh, što, takođe, opet, moramo priznati.

Pokaza se da je i to bilo tačno: plavi mladić priznade odmah, i to neobično brzo.

– Nego, vaš zavežljaj ipak ima neku vrednost – nastavi činovnik kada se siti ismejaše (zanimljivo je da se i sopstvenik zavežljaja stade najzad smejati, gledajući ih, što još poveća njihovo veselo raspoloženje) – iako bi se čovek mogao kladiti da u njemu nema zlatnih inostranih fišeka sa napoleondorima i fridrihsdorima, niti, pak, sa holandskim guldenima, što se može zaključiti već i po tim kamašnjama koje su preko vaših inostranih cipela, ali... Kad se uz taj vaš zavežljaj doda takva, kao što rekoste, rođaka kakva je, recimo, generalica Jpančina, onda i taj zavežljaj dobija nekakav drugi značaj, naravno, samo u tom slučaju ako vam je generalica zbilja rod, ako se, to jest, vi ne varate, iz rasejanosti, što je veoma svojstveno čoveku, a možda... i odveć živahne uobrazilje.

– Vi ste i tu pogodili – prihvati plavi mladić – jer ja se doista skoro varam, to jest skoro da mi i nije rođaka; i to u tolikoj meri da se zaista ni najmanje nisam začudio kad mi na pismo nije odgovorila. Ja sam to skoro i očekivao.

– Samo ste uzalud bacili pare za marke. Hm... nego ste bar prostodušni i iskreni, a to je pohvalno! Da, a generala Jpančina znamo, naročito stoga što je to čovek opštepoznat, a znamo i pokojnog gospodina Pavliščeva što vas je u Švajcarskoj izdržavao, ako je samo to bio Nikolaj Andrejevič Pavliščev, jer ih ima dva brata od strica. Onaj drugi je još i sad na Krimu, a Nikolaj Andrejevič, pokojnik, bio je čovek uvažen i sa vezama i imao je u svoje vreme četiri hiljade seljaka kmetova.

– Sasvim je tako: on se zvao Nikolaj Andrejevič Pavliščev.

Odgovorivši to, mladić pažljivo i ispitivački odmeri pogledom gospodina sveznalicu.

Ta sveznala gospoda nalaze se često u izvesnom društvenom sloju. Oni vam sve znaju, sva nemirna radoznalost njihovog uma i sposobnosti nezadrživo teže na jednu stranu, dabome stoga što oni nemaju važnijih životnih interesa i pogleda, kao što bi to današnji mislilac rekao. A pod rečju „znaju sve“ treba, uostalom, razumeti dosta ograničeno polje; oni znaju u kakvoj

je taj i taj službi, s kim se poznaje, koliko mu je imanje, gde je bio gubernator, kime je oženjen, koliko mu je žena donela, ko mu je brat od rođenog strica, a ko od nerođenog, itd, itd. – većinom takve stvari.

Te sveznalice idu većinom poderanih laktova, a mesečna im je plata sedamnaest rubalja... Ljudi o kojima oni znaju sve do sitnica ne bi se, naravno, nikad mogli setiti zašto ih sve to interesuje; a međutim, mnogi od njih imaju zadovoljstvo od tog svog znanja, koje je ravno čitavoj nauci, stiču na taj način samopoštovanje, pa čak i više duhovno zadovoljstvo. A ta nauka i jeste sablažnjiva. Ja sam poznao naučnike, književnike, pesnike, političke radnike koji su tražili i nalazili u toj nauci svoje više zadovoljenje i svrhe, i koji su, nesumnjivo, samo time i stvorili sebi karijeru.

U toku celog tog razgovora crnomanjasti mladić zevaše, gledaše bez cilja kroz prozor i s nestrpljenjem očekivaše kraj putovanja. On je bio nekako rasejan, vrlo rasejan, skoro uznemiren, čak je postajao nekako čudan: poneki put je i slušao i nije, gledao i nije, smejao se i ni sam nije znao niti se sećao zbog čega se smejao.

– A dozvolite, s kim imam čast... – obrati se najedared bubuljčavi gospodin plavome mladiću sa zavežljajem.

– Knez Lav Nikolajevič Miškin – odgovori ovaj sa potpunom i nezadržanom gotovošću.

– Knez Miškin? Lav Nikolajevič? Ne znam. Čak nikad ni čuo nisam – odgovori činovnik zamišljeno – to jest, ja ne mislim prezime, prezime je istorijsko, u Karamzinovoj se istoriji može i mora naći, nego ja govorim o ličnosti: kneževa Miškinih sad nekako već i nema nigde, to ime se danas više i ne čuje.

– Pa, naravno – odgovori odmah knez – kneževa Miškinih sad i nema više, osim mene jednog; ja sam, izgleda, poslednji. A što se tiče očeva i dedova, oni su ostajali bez imanja i bez seljaka kmetova... Moj je otac, uostalom, bio armijski potporučnik, sa vojnom školom. Nego, eto ne znam na kakav to način i generalica Jepančina ispade da je po rođenju kneginjica Miškina, opet poslednja u svojoj lozi...

– He-he-he! Poslednja u svojoj lozi! He-he! Kako vi to okrenuste – zakikota se činovnik.

Osmehnu se i onaj crnomanjasti. Plavi se kao malko začudi što mu pođe za rukom da izbaci taj inače dosta rđav kalambur.

– A zamislite: ja sam to rekao sasvim nehотиčno – objasni on, najzad, začuđeno.

– Ta, dabome, dabome – veselo potvrđivaše činovnik.

– A vi, kneže, jeste li tamo kod svog profesora i nauke učili?
– zapita ga najednom crnomanjasti.

– Da... učio sam...

– A ja, vidite li, nikad ništa nisam učio!

– Pa i ja sam samo onako... ponešto... – dodade knez skoro kao da se izvinjava. – Nalazili su da ja zbog svoje bolesti nisam za sistematsko učenje.

– A Rogožine poznajete? – odjednom ga zapita crnomanjasti.

– Ne, ne znam. Ja uopšte u Rusiji malo koga znam. Da niste vi Rogožin?

– Da, ja sam Rogožin, Parten.

– Parten? Ama da ne bude to baš od onih Rogožinih... – poče sa većom važnošću činovnik.

– Da, od onih, baš od onih – prekide ga brzo i sa neučtivom nestrpljivošću crnomanjasti, koji se nikako, uostalom, i ne obraćae bubuljičavom činovniku, nego je od samog početka govorio samo knezu.

– Ama... kako to? – zaprepasti se i umalo što oči ne izbeći činovnik, na čijem se licu očas počese pokazivati znaci nekog strahopoštovanja i duboke poniznosti, pa čak i straha – je l' to od onog baš Semjona Partenoviča Rogožina, naslednog počasnog građanina, koji je pre jedno mesec dana umro i ostavio dva i po miliona kapitala?

– A kad brže ti doznade da je on baš dva i po miliona kapitala ostavio? – prekide ga crnomanjasti ne udostojavajući ga ni ovog puta svog pogleda – gle, molim te (namignu on na nj knezu).

– I kakva im je korist od toga što se odmah lepe za čoveka kao ulizice? Nego, to je istina da je, eto, moj roditelj umro, a ja danas posle mesec dana samo što bos ne idem iz Pskova kući. Ni brat, nesrećnik, ni mati ništa mi ne poslaše, ni novaca, ni glasa! Kao psetu! U groznici sam u Pskovu čitav mesec preležao!

– A sad imate da primite čitav miliončić, bar toliko, o, Gospode! – pljesnu rukama činovnik.

Biblioteka
KLASICI

Фёдор Михайлович Достоевский
Идиот

Izdavač
Edicija
Zemunska 32, Novi Banovci

Za izdavača
Lazar Vuk Bokan

Glavni i odgovorni urednik
Lazar Vuk Bokan

Prevodilac
Jovan Maksimović

Lektura i korektura
Edicija

Dizajn korica
Edicija

Štampa
Pi-press, Pirot

Tiraž
500 primeraka

Plasman
+381/64-521-521-0
klubcitalaca@edicija.rs
www.edicija.rs

Godina izdanja
2025.

Mesto izdanja
Novi Banovci

ISBN 978-86-82958-34-5

DOSTOJEVSKI

ИЗДАНИЕ КОТА И ИЗ

TREĆI DEO

I

Kod nas se često čuju žalbe da nemamo praktičnih ljudi, da, na primer, političara imamo mnogo, generala takođe mnogo, raznih upravitelja koliko god treba moglo bi se odmah naći, i to svih vrsta, ali praktičnih ljudi nema. Bar svi se žale da ih nema. Kažu čak da na pojedinim železnicama nema ni čestite posluge; u ponekom, opet, parobrodskom društvu, kažu da nikako ne mogu da zavedu ni takvu administraciju koja bi bila koliko-toliko snošljiva; čuje se kako su se na nekoj novootvorenoj pruži sudarili ili se survali s mosta vagoni; iz nekog drugog kraja javljaju da jedan ceo voz samo što nije prezimio usred snežnih polja: krenuli ljudi na put od svega nekoliko časova, pa čitavih pet dana stajali u snegu. Na drugom, opet, mestu, kažu, na hiljade pudova robe leži i trune po dva i tri meseca, čekajući da budu otpremljene; međutim, priča se (što, uostalom, izgleda prosto neverovatno) da je jedan administrator, upravo neki nadzornik, umesto da otpravi robu, „administrirao“ šakom preko zuba jednog trgovačkog pomoćnika, koji mu je dosađivao da se njegova roba već jednom otpravi, a posle je nadzornik objasnio taj svoj „administrativni način“ time što se „malo bio naljutio“.

Čini se da u državnoj službi ima toliko nadležštava da je strašno i pomisliti; svi su služili, svi služe, svi imaju nameru da služe i kako onda da se od takvog materijala ne sastavi neka solidna administracija parobrodskog društva?

Na takvo pitanje se ponekad dobija neobično jednostavan odgovor, toliko jednostavan da čovek takvom objašnjenju čak ne može da veruje. Istina je, kažu, kod nas su svi služili, ili služe, i to se tako već dvesta godina nastavlja po najboljem nemačkom obrascu, od pradedova do prauka, ali činovnici baš i

jesu najnepraktičniji ljudi, pa je zato i došlo do toga da su se nerealnost i nedostatak praktičnog znanja smatrali čak među činovnicima, sve doskora, gotovo kao najveće vrline i preporuke.

Uostalom, nije trebalo da govorimo o službenicima, mi smo, u stvari, hteli da govorimo o praktičnim ljudima. Tu već nema nikakve sumnje da su se plašljivost i potpuno odsustvo lične inicijative kod nas oduvek smatrali kao najglavnije i najbolje osobine praktičnog čoveka, čak se i danas kao takve smatraju.

Ali zašto da okrivljujemo sami sebe ako ćemo uopšte to mišljenje da smatramo kao optužbu? Odsustvo originalnosti se svuda, u celom svetu, od pamtiveka, smatralo uvek kao glavna osobina i najbolja preporuka jednog poslovnog čoveka – poslovnog i praktičnog – i najmanje dvadeset devet odsto ljudi (ali to je najmanje) oduvek je bilo toga mišljenja, a samo je, možda, jedan stoti deo stalno gledao i gleda drukčije.

Pronalazači i geniji su skoro uvek na početku svoje delatnosti (a često i na završetku) bili smatrani u društvu za obične budale, i to je već sasvim uobičajeno gledište, svima vrlo dobro poznato. Ako su, na primer, u toku nekoliko desetina godina svi nosili svoj novac u jedan zavod i navukli tamo milijarde po četiri procenta, onda, naravno, kad je tog zavoda nestalo, i svi ostali na ličnoj inicijativi, tada je veći deo tih miliona neizostavno morao propasti u akcionarskoj groznici i u rukama varalica, i to su čak pristojnost i moral zahtevali. I to baš, moral; jer ako su dobronamerna plašljivost i pristojni nedostatak originalnosti sačinjavali dosad kod nas, po opšteusvojenom mišljenju, osnovnu osobinu poslovnog i čestitog čoveka, onda bi suviše nečestito, pa čak i nepristojno bilo da se to tako naglo izmeni. Koja se, na primer, mati, koja nežno voli svoje dete neće uplašiti ili se i razboleti od straha ako njen sin ili kćer makar i najmanje iziđu iz običnog koloseka: „Ne, ne, bolje neka on bude srećan i neka proživi u blagostanju, i bez originalnosti“, misli svaka mati, ljuljajući svoje dete u kolenici, a naše dadilje, uspavljujući decu, od pamtiveka govore i pevuje: „General ćeš majci biti, u zlatu ćeš hoditi!“ Naše dadilje su, dakle, generalski čin smatrale za vrhunac ruske sreće, te je stoga on bio najpopularniji narodni ideal spokojnog, divnog blaženstva.

I zbilja: sa položenim ispitom i trideset pet godina provedenih u službi, ko je mogao kod nas da ne postane najzad general i

da ne uštedi izvesnu sumu u banci? Na taj način je Rus bez ikakve muke dobijao napokon titulu poslovnog i praktičnog čoveka. U stvari, kod nas je mogao da postane general samo originalan čovek, drugim rečima, nemiran. Možda se u tome krije i izvestan nespornost, ali, govoreći uopšte, izgleda da je to tačno i naše je društvo bilo potpuno u pravu kad je formulisalo svoj ideal praktičnog čoveka.

No mi smo ovde ipak mnogo suvišnog napričali; mi smo, u stvari, hteli da sa nekoliko reči objasnimo poznatu nam porodicu Jevančinih. Ti ljudi, ili bar oni članovi u toj porodici koji su najviše razmišljali, stalno su patili od jedne skoro iste porodične osobine, potpuno suprotne onim vrlinama o kojima smo maločas govorili.

Ne shvatajući tu činjenicu potpuno (jer je nju teško i shvatiti), oni su ipak ponekad slutili da u njihovoj porodici ne ide baš sve onako kao kod ostalog sveta. Kod svih drugih je glatko, a kod njih nekako hrapavo; sav svet ide utrvenom putanjom, a oni malo-malo pa tek ispadnu iz koloseka. Kod svih drugih se svakog časa pojavljuje dobronamerna zebnja, a kod njih ne. Istina, Lizaveta Prokofjevna se isuviše plašila, ali to ipak nije bio onaj dobronameran strah višeg društva, za kojim su oni čeznuli. Uostalom, možda se jedino Lizaveta Prokofjevna i uznemiravala; devojke su bile još mlade, premda vrlo pronicljive i ironične, a general, iako je prodirao u suštinu stvari, uostalom, ne bez napora, ipak bi u težim slučajevima govorio samo: hm! – i, na kraju krajeva, polagao sve nade u Lizavetu Prokofjevu. Prema tome, i odgovornost je ležala na njoj.

I ne bi se moglo reći da se ta porodica odlikovala nekom svojom inicijativom ili da je iskakala iz koloseka iz neke svesne težnje za originalnošću, što bi bilo već sasvim neotmeno. O, ne! Ničega toga, u stvari, nije bilo, to jest nikakvog svesno postavljenog cilja, a ipak je, na kraju krajeva, izlazilo tako da porodica Jevančinih, iako vrlo ugledna, nije bila onakva kakva treba da bude ugledna porodica.

U poslednje vreme Lizaveta Prokofjevna je počela da za sve krivi samu sebe i svoj „nesrećni“ karakter, što je još povećalo njene patnje. Ona bi samu sebe svakog časa nazivala glupom i čudnom osobenjakinom i mučila se preteranom osetljivošću,

gubila se neprestano, nije nalazila izlaza ni iz najobičnijih situacija i često bi svoje nedaće preuveličavala.

Još na početku naše priče mi smo pomenuli da su Jpančini uživali opšte i iskreno poštovanje, čak je i sam general Ivan Fjodorovič, čovek neznatnog porekla, bio svuda priman bez reči i s poštovanjem. On je to poštovanje i zasluživao – prvo kao bogat čovek i „ne baš poslednji“, a drugo, kao čovek potpuno na svome mestu, mada nije bio naročito pametan. Ali, izgleda da je izvesna tupost skoro neophodna osobina, ako ne baš svakog javnog radnika, a ono bar svakog ozbiljnog čoveka koji gomila novac. Najzad, general je imao uljudne manire, bio je skroman, umeo je da ćuti, a u isto vreme nije dozvoljavao da mu sednu za vrat, ne samo zbog svog generalstva nego kao častan i blagorodan čovek. Ali najvažnije je bilo to što je on bio čovek sa velikom protekcijom.

Što se, pak, tiče Lizavete Prokofjevne, ona je, kao što smo već ranije kazali, bila iz dobre familije, iako se kod nas na familiju mnogo ne polaže ako neko u isti mah nema i neophodnih veza. Ali ona, najzad, i veze steče; nju su poštovala i najzad i zavolela takva lica posle kojih su, prirodno, svi morali da je poštuju i primaju.

Nema sumnje da su njene porodične brige bile neosnovane, da im je uzrok bio beznačajan i da su bile preuveličane do smešnjog. Ali kad neko ima bradavicu na nosu ili na čelu, onda mu se stalno čini da niko na svetu ništa drugo ne radi već samo gleda u tu njegovu bradavicu, smeje joj se i osuđuje ga zbog nje, pa makar on inače i Ameriku pronašao.

Nema sumnje ni u to da su u društvu Lizavetu Prokofjevnju stvarno smatrali za „nastranu“, ali su je ipak neosporno visoko cenili. No Lizaveta Prokofjevna najzad prestade da veruje da nju svet poštuje i u tome je baš i bila sva nesreća. Gledajući svoje kćeri, ona je sebe mučila sumnjom da ona stalno nečim nanosi štetu njihovoj karijeri, da je njen karakter smešan, nezgodan i nepodnošljiv, zbog čega je, razume se, neprekidno krivila i svoje kćeri i Ivana Fjodoroviča i po ceo dan se s njima svađala, mada je inače sve njih volela do samozaborava, pa skoro i do strasti.

Nju je najviše mučila sumnja da njene kćeri postaju isto tako „nastrane“ kao što je i ona i da takvih devojaka kao što su one na

celom svetu nema, a i ne treba da bude. „Odgajam nihilistkinje i ništa više!“, često bi govorila u sebi. Poslednje godine, a naročito poslednjih nekoliko meseci, ta tužna misao počela je u njoj sve više da se ukorenjuje.

„Pre svega, zašto se ne udaju?“, pitala se ona vrlo često. „Zato da muče majku, u tome one gledaju cilj svoga života i to je, naravno, zato što su sve to nove ideje i sve je to prokletu žensko pitanje. Zar nije Aglaja pre pola godine htela već da ošiša svoju divnu kosu? (Gospode, ta ja u njenim godinama nisam ni imala tako divnu kosu!) I makaze je već imala u rukama i ja sam je na kolenima jedva odvrtila od toga!... Pa dobro, ona je to činila, recimo, iz neke pakosti, da majku namuči, jer ona je zla devojka, samovoljna, razmažena, ali uglavnom pakosna, pakosna! Ali zar se posle ona debela Aleksandra nije povelala za njom da i ona kosu ošiša, i to već ne iz pakosti, ne iz čudi, nego iskreno, kao luda, jer ju je Aglaja ubedila da će joj bez kose zgodnije biti kad spava i da je glava neće boleti? I koliko, koliko, koliko su one samo, evo već pet godina, imale prosilaca! I zaista, sve su to bili čestiti ljudi, bilo je i divnih ljudi! Koga one to čekaju, što se ne udaju? Samo da majku namuče, nema nikakvog drugog razloga! Nikakvog! Nikakvog!“

Najzad ogreja sunce i njeno materinsko srce; bar jedna će njena kći, Adelaida, biti jedva jednom udomljena: „Neka mi se skine makar jedna s vrata“, govorila bi Lizaveta Prokofjevna kada je trebalo govoriti glasno (u sebi se ona izražavala kudikamo nežnije). I kako je lepo, kako je pristojno izvedena cela ta stvar; čak su i po salonima sa respektom o tome počeli govoriti, čovek je poznat, knez, bogat, dobar čovek, a uza sve to joj se i dopao, pa šta bi se više moglo poželeti?

Nego, za Adelaidu se ona i ranije manje bojala no za druge kćeri, iako su njene umetničke naklonosti često veoma zbunjivale vazda nepoverljivo srce Lizavete Prokofjevne. „Zato joj je bar narav vesela, a osim toga ima dosta i zdrave pameti, ta devojka sigurno neće propasti“, utešila bi se ona na kraju krajeva.

Za Aglaju se najviše bojala. Nego, kad smo već na to došli: o najstarijoj, Aleksandri, Lizaveta Prokofjevna ni sama nije znala šta da misli, da li da se plaši za nju ili ne. Čas joj se činilo da je „devojka već sasvim izgubljena“, dvadeset pet godina,

znači, ostaće neudata. I to „kod takve svoje lepote“... Lizaveta Prokofjevna bi zbog nje često i plakala noću, dok je, međutim, u isto to vreme Aleksandra Ivanovna spavala najmirnijim snom. „I šta je to s njom, je li ona nihilistkinja ili prosto budala?“ Da nije budala, u to, naravno, ni Lizaveta Prokofjevna nije nimalo sumnjala; ona je veoma cenila mišljenje Aleksandre Ivanovne i volela je s njom da se savetuje. Ali da je „pokisla kokoš“, o tome nije, takođe, bilo nikakve sumnje: mirna je u tolikoj meri da je čovek ne može razdrmati. „Uostalom ni 'pokisle kokoši' nisu mirne, ih! Zbunile su me baš sasvim.“

Lizaveta Prokofjevna je gajila neku neobjašnjivu, sažaljivu simpatiju prema Aleksandri Ivanovnoj, možda još više no prema Aglaji, koja je inače bila njen idol. I jetki ispadi (u kojima se uglavnom i ispoljavala njena materinska briga i simpatija), zajedanja, nazivi kao „pokisla kokoš“ mogli su samo da nasmeju Aleksandru.

Dolazilo je nekad i dotle da bi i najneznačajnije stvari strašno ljutile Lizavetu Prokofjevu i potpuno je izvodile iz takta. Aleksandra Ivanovna je, na primer, volela vrlo dugo da spava i obično je mnogo sanjala, ali ti njeni sni su se uvek odlikovali nekom neobičnom prazninom i nevinošću, tako da su odgovarali sedmogodišnjem detetu. Eto i ta nevinost snova poče zbog nečega da jedi mamicu.

Jednom je Aleksandra Ivanovna sanjala devet kokošaka i iz toga se izrodi formalna svađa između nje i majke. A zašto? To je teško objasniti. Jednom, samo jednom uspela je ona da sanja nešto bajagi originalno, videla je monaha, samoga, u nekoj mračnoj sobi, u koju se bojala da uđe. San odmah svečano, ali smejući se, ispričaše majci dve sestre, ali mamica se opet naljuti i sve ih tri nazva budalama. „Hm! Mirna je kao budala, i zbilja je prava 'pokisla kokoš', da se prosto ne može razdrmati; a tuguje, neki put sasvim tužno gleda! Zbog čega ona to tuguje, zbog čega?“ Ponekad je postavljala to pitanje i Ivanu Fjodoroviču i to, po svome običaju, histerično, pa bi često, preteći mu, očekivala odmah njegov odgovor. Ivan Fjodorovič bi tada samo procedio *hm* kroz zube, namrštio bi se, slegao ramenima i najzad, raširivši ruke, zaključivao:

– Muž joj je potreban!